

5. Музика. Програми та поурочні методичні розробки для 1–4 класів загальноосвітніх шкіл. Музика. – К.: Перун, 1996. – 126 с.

6. Музика. Програми та поурочні методичні розробки для 5–8 класів загальноосвітніх шкіл. Музика. – К.: Перун, 1996. – 101 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Черкасов Володимир Федорович – доктор педагогічних наук, професор кафедри вокально-хорових дисциплін та методики музичного виховання КДПУ імені Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів: дослідження становлення і розвитку музично-педагогічної освіти в Україні, використання сучасних технологій та інтерактивних методів навчання, професійно-педагогічна підготовка вчителів мистецьких дисциплін.

ПРОФЕСІЙНИЙ ОБРАЗ «Я» МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ

Людмила АФАНАСЬЄВА (Кіровоград)

У статті розглянуто проблему формування професійного образу «Я» майбутніх менеджерів. Головне завдання статті – визначення студентів свого напрямку подальшого розвитку після закінчення вищого навчального закладу, що в результаті призводить до формування образу «Я – ідеальний спеціаліст». Аналіз відповідності складеного образу можливостям особистості, внутрішній готовності до свідомої та самостійної побудови, реалізації перспектив свого особистісного та професійного розвитку.

В статье рассматривается проблема формирования профессионального образа «Я» будущих менеджеров. Главная задача статьи – определение студентами своего пути будущего развития после окончания высшего учебного заведения, что в следствии приведет к формированию образа «Я – идеальный специалист». Анализ соответствия составленного образа возможностям личности, внутренней готовности к сознательному и самостоятельному строению, реализации перспектив своего личностного и профессионального развития.

Ключові слова: менеджер; образ особистості «Я»-реальний; образ «Я»-ідеальний; Я-концепція особистості; реальний образ «Я-професіонал».

Постановка проблеми

Вдало вибрана професія відіграє важливу роль у житті кожної людини, адже вона дає можливість реалізувати себе як особистість. Адекватність вибору та рівень володіння професією впливають на загальну якість життя індивіда.

Наш бурхливий час, коли економіка набирає обертів, вимагає енергійних і багатогранних професій. До таких належить одна з

найбільш високооплачуваних та складних спеціальностей – менеджмент. Враховуючи вимоги ведення бізнесу ставлять жорсткі умови перед управлінцями. Успіх організації нерозривно пов'язаний з діяльністю менеджерів. Вони формують цілі організації, забезпечують її ресурсами, планують і здійснюють контроль, приймають рішення й організовують діяльність. Особистість менеджера – головний фактор забезпечення ефективного розвитку підприємства.

Становлення висококваліфікованого, конкурентоспроможного професіонала можливе за умов всебічного розвитку особистості, враховуючи її здібності та творчий потенціал. Особистість повинна чітко визначити перед собою цілі та шляхи їх досягнення. Важливого значення в цьому відіграє професійний образ «Я» – уявлення індивіда про себе як професіонала. Завдання системи освіти полягає, саме в студентські роки, забезпечити умови для формування професійного образу «Я» та створити Я – концепції професійного розвитку майбутніх менеджерів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми

Соціально-економічні зміни спричинили зміну умов продуктивного професійного зростання особистості. Сьогодні сучасний менеджер виступає в декількох іпостасях. По-перше, це управлінець, наділений владою, який керує колективом людей. По-друге, це лідер, спроможний вести за собою підлеглих, використовуючи свій авторитет, високий професіоналізм, позитивні емоції. По-третє, це людина, яка має певні комунікативні здібності, яка встановлює контакти з партнерами і владою, успішно переборює внутрішні і зовнішні конфлікти. По-четверте, це людина, яка наділена стратегічним мисленням, може формувати цілі, основні види діяльності та напрямок «основного удару», визначити союзників і супротивників, власні переваги та напрямок їх використання. По-п'яте, це новатор, що розуміє роль науки в сучасних умовах, що вміє оцінити і без зволікання впровадити в виробництво той або інший винахід або раціоналізаторську пропозицію. По-шосте, це людина, яка має високий рівень культури, чесна, рішуча за характером і водночас розважлива. У практичному менеджменті важливого значення набуває терпимість, розуміння, що не всі люди однакові. Сьоме, це вихователь, котрий володіє високими моральними якостями, спроможний створити колектив і спрямувати його розвиток, сформувати організаційну культуру організації.

Виконувати зазначені функції має людина компетентна, професійно підготовлена на рівні знань і на рівні усвідомлення свого професійного «Я». професійна підготовка такої особистості є психолого-педагогічною задачею.

Проблема професійно-орієнтованого сприйняття власної особистості досліджувалась багатьма вченими (В.С. Агаповою,

А.А. Бодалевим, Т.Л. Григор'євою, А.А. Деркачем, Н.Ю. Митюриною, М.І. Кряхтуновим, М.В. Федотовою, А.П. Шавіром), однак не втрачає своєї актуальності і сьогодні. Розвиток особистості в процесі навчальної діяльності розглядається в роботах Б.Г. Ананьєва, К.О. Абульханової-Славської, І.В. Бандурки, О.К. Дусавицького, В.Г. Лісовського. Особистісний потенціал менеджерів знайшли відображення в роботах М. Вудкова, П. Друкера, Г. Емерсона, М. Мейсона, Ф. Тейлора, А. Файоля.

Формування особистості людини відбувається протягом всього життя, однак саме у вищому навчальному закладі закладаються основи тих якостей спеціаліста з якими він потім вступає в професійну діяльність. Під час навчання у вузі формується розвиток особистості студента в декількох напрямках: зміцнюється професійна направленість, розвиваються необхідні професійні здібності; зростає відчуття відповідальності; в результаті отримання соціального та професійного досвіду формуються особистісні та професійні якості індивіда, зростає загальна стійкість особистості студента.

Формування цілей статті

Метою пропонованої статті є обґрунтування необхідності формування професійного образу «Я» майбутніх менеджерів для їх становлення як висококваліфікованих фахівців.

Виклад основного матеріалу

В процесі навчання у вищому навчальному закладі у студентів відбуваються зміни мотивів діяльності. Показником цього являється постановка ними загально важливих цілей, що стосуються навчання та формування власної професійної цілеспрямованості. На мотиви навчання впливає створення чіткого уявлення про професію, характер майбутньої праці, а також – професійний образ «Я» (усвідомлення своєї ідентичності з обраною професією). Стійкий інтерес студента до своєї майбутньої спеціальності викликає у нього активність та прагнення швидше і краще оволодіти нею. Захопленість студентів навчанням, різними предметами є важливою умовою формування їх особистості. Прагнення стати висококваліфікованим спеціалістом; освоїти дисципліни, що викладаються; стати ерудованою та обізнаною людиною – це результат чітко сформованого професійного образу «Я» студента та усвідомлення ним своїх духовних і матеріальних потреб.

Образ «Я» студента включає знання про свої інтереси, схильності, можливості, а також про здібності та якості, які є професійно важливими. Крім того, він включає в себе: ідеальне Я (уявлення «яким я повинен бути, виходячи із засвоєних моральних, духовних та інших цінностей»); реальне Я (уявлення про себе в даний момент); нормативне Я (уявлення про свою відповідальність певним вимогам).

Проблемою образів Я-реального та Я-ідеального займалися вітчизняні науковці (В.В. Стопін, І.І. Чеснокова), зарубіжні вчені (У. Джеймс, К. Роджерс, З. Фрейд). Образ ідеального спеціаліста розглядали у своїх роботах С.Л. Богомаз, М.І. Дяченко, Ф.І. Іваненко, Е.А. Клімов, Т.В. Кудрявцев, К.К. Платонов.

Доросла людина має адекватне уявлення про себе, що і являється її реальним образом «Я». Також, доросла особистість має уявлення про те, якою вона могла б бути, або якою їй хотілось би бути; як результат цього, її Я-концепція містить ідеальний образ «Я». Реальний та ідеальний образи «Я» можуть як співпадати, так і мати свої розбіжності, що призводить до позитивних або негативних наслідків.

Я-концепція (стійка система уявлень особистості про себе) складається на основі образу «Я» і допомагає студенту скласти стратегію своєї професійної підготовки. Порівнюючи «образ професії» з образом «Я», студент усвідомлює свою ідентичність з обраною професією.

Людина прагне вибрати ту професію, яка відповідає уявленням, що склалися у неї про себе. Досягнути самоактуалізації особистість може в тому випадку, якщо обрана професія відповідає її Я-концепції.

Акмеологічні уявлення про сутність продуктивної Я-концепції особистості, яка розвивається, базуються на аналізі особистісно-професійного розвитку управлінських кадрів. Через самопізнання людина приходить до певного знання про себе, яке є об'єктом її емоцій та оцінок. Знання про свої сили і можливості є важливим для професійної діяльності особистості, зокрема, це стосується менеджерів. На думку А.А. Деркача, з розвитком професіоналізму особистості, її компоненти гармонізуються та набувають прогресивний та стимулюючий характер [1].

Концептуально, з акмеологічних позицій розвиток професіонала є процесом і результатом системних перетворень особистості, яка розвивається, що включає взаємопов'язані прогресивні зміни наступних підсистем: продуктивної Я-концепції; професіоналізму особистості (розвиток здібностей та особистісно-ділових якостей, рефлексивної культури, творчого потенціалу, мотивації досягнення); професіоналізму діяльності (розвиток професійних навиків та професійної компетентності); нормативності діяльності та поведінки (формування професійної та моральної системи регуляції поведінки та діяльності) [1]. Дана акмеологічна концепція дає можливість складати індивідуальні програми розвитку професіонала.

На наш погляд є цікавою еволюція вимог до керівників. Одним із основоположників науки управління Ф. Тейлор найважливішими рисами керівника вважав: розум, освіченість, спеціальні і технічні знання,

фізичну спритність, розсудливість, чесність, міцне здоров'я, енергійність, тактовність.

Якості і знання, які повинен мати керівник підприємства, А. Файоль виділяє: здоров'я і фізичну силу, інтелігентність, розсудливу волю, почуття відповідальності, високий рівень загальної культури, почуття обов'язку та піклування про загальний інтерес, загальне уявлення про всі найбільш суттєві функції [3].

М. Вудкок і Д. Френсіс – англійські спеціалісти по менеджменту зазначають, що для ефективних працівників мають бути характерні наступні риси: вміння управляти своїми емоціями; енергійність; уміння добре висловлювати свою думку і готовність до цього; під дією аргументів здатність змінювати свою точку зору [4].

На сьогоднішній момент науковцями в різних країнах розроблено велику кількість вимог до сучасних менеджерів, але немає у світі людини, яка б поєднувала в собі всі якості, що сформульовані як вимоги до менеджера. Однак, тисячі менеджерів успішно працюють і досягають високих результатів. Цей факт пояснюється здібністю керівників за певних обставин компенсувати відсутність одних рис іншими та постійним самовдосконаленням. Відсутність якості можна розвивати шляхом цілеспрямованої роботи над собою. Оволодіння навичками самоаналізу – основна умова самовдосконалення.

Не менш важливою є самооцінка, яка розглядається науковцями як виділення людиною власних умінь, вчинків, якостей, мотивів і цілей своєї поведінки, їх усвідомлення і оцінювальне ставлення до них, а також уміння людини оцінити свої сили і можливості, прагнення погодити їх із зовнішніми умовами. Уміння самостійно створити перед собою ту або іншу мету має велике значення у формуванні особистості [5,6].

Від самооцінки людини залежить характер її спілкування, взаємостосунки з іншими людьми, успішність діяльності, подальший розвиток її рівня досконалості [7].

Самооцінка є певною точкою відліку, в якості якої виступає порівняння себе з іншими, з собою (ідеальним «Я» та реальним «Я») та порівняння інших з собою. Саме вибір цієї точки відліку, норм самооцінки, має значний вплив на когнітивне формування образу «Я» [8].

Під впливом уявлення студента про свою майбутню професію та співставлення вимог та своїх якостей і формується професійний образ «Я» спеціаліста. Успішному розвитку цього процесу сприяє моделювання своєї майбутньої практичної діяльності, стажування, практика, зустрічі з фахівцями та випускниками.

Результат пізнання фактів, явищ професійної діяльності, їх зв'язків, властивостей і складають професійні знання особистості. Кожен студент

повинен володіти високою готовністю до швидкого і правильного використання набутих знань при виконанні професійних завдань. Сукупність, якість професійних знань студента повинна відповідати його майбутній спеціальності, функціональним обов'язкам [2].

Позитивні мотиви навчання студентів, їх дисциплінованість та організованість сприяють формуванню знань, вмінь, навиків, створюючи єдину систему, яка забезпечує успіх професійної діяльності. Розвиток професійних знань, вмінь, навиків студента залежить від того, наскільки чітко та різнобічно він розуміє вимоги майбутньої професії, негативні наслідки слабкої підготовки. Правильна оцінка майбутньої професії дає можливість студенту переконатися в доцільності навчання та перспективі самореалізації в обраній професії.

Висновки

1. Образ «Я» та Я-концепція являються інтегративними компонентами професійної самосвідомості студента.

2. Вищі навчальні заклади повинні розвивати особистість професіонала, сприяти його самоідентифікації з обраною професією.

3. На основі професійного образу «Я» у студента складається відносно стійка система уявлень особистості про себе, яка допомагає його скласти стратегію своєї професійної підготовки.

4. На рівні реального «Я» відбувається рефлексія професійних умінь, якостей і, на основі цього, формується реальний образ «Я-професіонал», відбувається професійне самовдосконалення.

5. Самооцінка має важливе значення для успішної професійної орієнтації, вибору життєвого шляху та власного ставлення до дійсності.

Перспективи подальших пошуків у цьому напрямі полягають у:

1. обґрунтуванні поняття «професійна компетентність менеджера»;

2. визначення педагогічних умов для досягнення професійного образу «Я» майбутніх менеджерів;

3. визначення критеріїв та методів оцінки професійної компетентності майбутніх менеджерів.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Деркач А.А. Акмеологические основы развития профессионала / А.А. Деркач. – М.: Издательство Московского психолого-социального института; Воронеж: НПО «МОДЭК», 2004. – 752с.

2. Дьяченко М.И. Психология высшей школы (Особенности деятельности студентов и преподавателей вуза) / М.И. Дьяченко, Л.А. Кандыбович. – Мн.: Изд-во БГУ, 1978 – 320с.

3. Дідковська Л.Г. Історія вчень менеджменту: Навч. посібник / Л.Г. Дідковська, П.Л. Гордієнко. – К.: Алерта, 2008. – 477с.

4. Вудкок М. Раскрепощенный менеджер для руководителя – практика / М. Вудкок, Д. Френсис. – М.: «Дело», 1992. – 258с.

5. Попелюшко Р.П. Внутрішній конфлікт як умова виникнення негативної самооцінки в юнацькому віці / Р.П. Попелюшко // Збірник наукових праць. – № 22. Частина II. – Хмельницький: Національна Академія ПВУ, 2003. – с.187-197.

6. Адлер А. Практика и теория индивидуальной психологии / А. Адлер. – М.: Прогресс, 1995.- 213с.

7. Маслоу А. Самоактуализация / А. Маслоу // Психология личности. Тексты. – М.: МГУ, 1982. – с. 108-117.

8. Психологическое сопровождение выбора профессии: Научно-методическое пособие / Л.И. Митина, Л.В. Брендакова, И.В. Вачков, И. Н. Грызлова, И.Н. Исакова, В.Г. Колесников, И.М. Кондаков, Ю.А. Кореляков, А.К. Осницкий, И.А. Переверзева, Н.Н. Трушина, Г.В. Шавырина; Под ред. Л.М. Митиной. – 2-е изд., испр. – М.: Московский психолого-социальный институт: Флинта, 2003. – 184с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Афанасьєва Людмила Василівна – аспірантка Державної льотної академії України

Коло наукових інтересів: дослідження проблеми формування професійної компетентності майбутніх менеджерів.

ІНФОРМАЦІЙНА КУЛЬТУРА ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ІСТОРІЇ

Тетяна БАБЕНКО (Кіровоград)

У статті автор робить спробу визначити зміст інформаційної культури як складової професійної культури майбутніх вчителів історії

В статье автор делает попытку определить содержание информационной культуры как составляющей профессиональной культуры будущих учителей истории

Ключові слова: інформаційна культура майбутнього вчителя історії, професійна культура, професійна компетентність.

Місце освіти в житті сучасного суспільства багато в чому визначається постійно зростаючою роллю знань, інформації, що відобразилось в концепціях інформаційного суспільства, становленні інформаційної цивілізації. Володіння потрібною інформацією, здатність її здобувати з різних джерел, опрацьовувати, систематизувати, і творчо використовувати стає необхідною умовою повноцінної життєдіяльності, особистої і професійної успішності сучасної людини.

Більшість дослідників зазначає, що останнім часом стрімко зросла наукова складова педагогічної праці, бурхливо розвивається дистанційна освіта, інтенсифікувалися потоки навчальної і методичної інформації, з якими має працювати вчитель, зросли вимоги до рівня освітньої підготовки вчителів. Аналіз професійних вимог до вчителя-історика,